

ETHICS AND ECONOMICS IN HEALTHCARE

Milica Stanković

The Academy of Applied Technical and Preschool Studies – Vranje Department
Republic of Serbia, milica.stankovic@akademijanis.edu.rs

Gordana Mrdak

The Academy of Applied Technical and Preschool Studies – Vranje Department
Republic of Serbia, gordana.mrdak@akademijanis.edu.rs

Suzana Stojanović

The Academy of Applied Technical and Preschool Studies – Vranje Department
Republic of Serbia, suzana.stojanovic@akademijanis.edu.rs

Abstract: Ethics is a set of moral principles and values, which define what is right and what is wrong for a certain person or group of people. If any organization, institution or corporation wants to exist, survive and operate successfully in the long run, it must implement ethical principles. In today's business environment, a growing number of companies are focusing not only on maximizing profits as a business goal, but also on ethical goals. Today, more and more attention is paid to the application of ethical practices and ethical principles in business. There are five key reasons why companies and business schools are paying more and more attention to business ethics: customer requirements, company obligations to be socially responsible, external pressures from institutions and social activists, linkage between corporate social performance and financial performance and reputation management. Ethics is extremely important in the field of medicine. Medical ethics defines the doctor's duty to the patient, and emphasizes the importance of technological advances in medicine and greater patient education. The current code of ethics and ethical principles have evolved significantly. However, the basic principles remain: physicians should base clinical practice and research on the best available science; individual personal interest is secondary to the well-being of the patient, and medical knowledge is a public trust that is applied for the benefit of the patient and society. Ethics is of exceptional importance in the field of medicine, and it is crucial to introduce ethics in the curricula of medical schools and faculties. It is extremely important that ethical principles are implemented in the health system, hospitals and health corporations so that all institutions work together on the implementation of ethically based practices. The basic ethical principles in the field of medicine are: mandatory incorporation of medical ethics into curricula in medical high schools and medical schools, consistent code of ethics, fundamental safety culture, health justice, clinical ethics, legal principles, ethical treatment of health resources, ethical framework for hospitals. The aim of this paper is to point out the importance of economics and ethics in healthcare. The first part of the paper analyzes the concept and significance of ethics and business ethics. The second part of the paper focuses on medical ethics, ie ethics in the field of healthcare. After a comprehensive analysis, relevant conclusions are given.

Keywords: ethics, business ethics, medical ethics, healthcare practitioners

ETIKA I EKONOMIJA U ZDRAVSTVU

Milica Stanković

Akademija tehničko-vaspitačkih strukovnih studija – Odsek Vranje, Republika Srbija
milica.stankovic@akademijanis.edu.rs

Gordana Mrdak

Akademija tehničko-vaspitačkih strukovnih studija – Odsek Vranje, Republika Srbija
gordana.mrdak@akademijanis.edu.rs

Suzana Stojanović

Akademija tehničko-vaspitačkih strukovnih studija – Odsek Vranje, Republika Srbija
suzana.stojanovic@akademijanis.edu.rs

Rezime: Etika je skup moralnih principa i vrednosti, koji definišu šta je ispravno, a šta pogrešno za određenu osobu ili grupu ljudi. Ako bilo koja organizacija, institucija ili korporacija želi da postoji, opstane i posluje uspešno dugoročno, mora implementirati etičke principe. U savremenim uslovima poslovanja, sve veći broj kompanija se ne fokusira samo na maksimiziranje profita kao cilja poslovanja, već i na etičke ciljeve. Danas se sve više pažnje

posvećuje primeni etičke prakse i etičkih principa u poslovanju. Postoji pet ključnih razloga zbog kojih kompanije i poslovne škole obraćaju sve više pažnje poslovnoj etici: zahtevi kupaca, obaveze kompanija da budu društveno odgovorne, eksterni pritisci institucija i društvenih aktivista, veza između društvenih performansi preduzeća i finansijske performanse i upravljanje reputacijom. Etika je od izuzetnog značaja u oblasti medicine. Medicinska etika definiše dužnost lekara prema pacijentu, te ističe značaj tehnološkog napretka u medicini i veću edukaciju pacijenata. Sadašnji etički kodeksi i etički principi značajno evoluirali. Ipak, osnovni principi i dalje ostaju: lekari treba da zasnivaju kliničku praksu i istraživanja na najboljoj dostupnoj nauci; individualni lični interes je sekundarni u odnosu na dobrobit pacijenta, a medicinsko znanje je javno poverenje koje se primenjuje u korist pacijenata i društva. Etika je od izuzetnog značaja u oblasti medicine, te je od krucijalne važnosti uvođenje etike u nastavne planove i programe medicinskih škola i fakulteta. Od izuzetnog je značaja da se etički principi implementiraju i u zdravstveni sistem, bolnice i zdravstvene korporacije kako bi sve institucije radile zajedno na realizaciji etički zasnovane prakse. Osnovni etički principi u oblasti medicine su: obavezno inkorporiranje medicinske etike u nastavne planove i programe u medicinskim srednjim školama i na medicinskom fakultetu, dosledan etički kodeks, temeljna kultura bezbednosti, zdravstvena pravda, klinička etika, pravni principi, etičko postupanje sa zdravstvenim resursima, etički okvir za bolnice. Cilj rada je da ukaže na značaj ekonomije i etike u zdravstvu. Prvi deo rada analizira pojam i značaj etike i poslovne etike. Drugi deo rada se fokusira na medicinsku etiku, odnosno etiku u oblasti zdravstva. Nakon sveobuhvatne analize, daju se relevantni zaključci.

Ključne reči: etika, poslovna etika, medicinska etika, zdravstveni radnici

1. UVOD

Etika je skup moralnih principa i vrednosti, koji definišu šta je ispravno, a šta pogrešno za određenu osobu ili grupu ljudi. Danas se sve više pažnje posvećuje primeni etičke prakse u poslovanju. Ako bilo koja organizacija, institucija ili korporacija želi da postoji, opstane i posluje uspešno na duge staze, mora implementirati etičke principe. U savremenim uslovima poslovanja, sve veći broj kompanija se ne fokusira samo na maksimiziranje profita kao cilja poslovanja, već i na etičke ciljeve. Cilj rada je da ukaže na značaj ekonomije i etike u zdravstvu. Prvi deo rada analizira pojam i značaj etike i poslovne etike. Drugi deo rada se fokusira na medicinsku etiku, odnosno etiku u oblasti zdravstva. Nakon sveobuhvatne analize, daju se relevantni zaključci.

2. ETIKA I POSLOVNA ETIKA

Etika može igrati značajnu ulogu u predlogu novih poslovnih modela koji promovišu viziju poslovanja koja se proteže i van ekonomske sfere da bi obuhvatila niz socijalnih i ekoloških pitanja. Aktuelni trendovi u korporativnoj društvenoj odgovornosti i održivosti pokazuju kako ovi koncepti mogu delovati kao faktori inovacije i kao izvori konkurentske prednosti za firme. U poslednjim decenijama dvadesetog veka, jačaju snažni pokreti koji podržavaju koncept poslovne etike. Ovaj trend se nastavio do danas, posebno sa porastom značaja socijalnih pitanja za društvo u celini (Stanković et al., 2021b).

Danas se sve više pažnje posvećuje primeni etičke prakse u poslovanju. Ako bilo koja organizacija, institucija ili korporacija želi da postoji, opstane i posluje uspešno na duge staze, mora implementirati etičke principe (Mahesh et al., 2016, Stanković et al., 2020). U savremenim uslovima poslovanja, sve veći broj kompanija se ne fokusira samo na maksimiziranje profita kao cilja poslovanja, već i na etičke ciljeve (Stanković et al., 2021a). Robertson et al. (2013) ističu pet razloga zbog kojih kompanije i poslovne škole obraćaju sve više pažnje poslovnoj etici: zahtevi kupaca, obaveze kompanija da budu društveno odgovorne, eksterni pritisci institucija i društvenih aktivista, veza između društvenih performansi preduzeća i finansijske performanse i upravljanje reputacijom. Sve je veća saglasnost da kompanije koje žele da opstanu na tržištu treba da integriše etiku u sve aspekte svoje strategije (Smart et al. 2010). Kasnija istraživanja u vezi sa održivošću preduzeća (Baumgartner 2014; Crane and Matten 2004/2016) i nedavno predloženi ciljevi održivog razvoja (UN, 2015; Stafford-Smith i sar. 2017) predviđaju dalje prisustvo socijalnih i ekoloških pitanja u strategiji kompanije.

Na etičko ponašanje zaposlenih na poslu utiče više faktora: individualni faktori, organizacioni faktori, uticaj nadređenog, etička politika, kodeksi i organizaciona kultura (Dessler, 2007).

- Individualni faktori. Svaki pojedinac snosi odgovornost za ispravne ili neispravne etičke odluke koje donosi. Individualni faktori mnogo intenzivnije utiču na donošenje etičkih ili neetičkih odluka od organizacionih karakteristika organizacije (Pavlović, 2016).
- Organizacioni faktori. Najčešći uzrok neetičkog ponašanja je pritisak da se posao obavi, preterano visoki finansijski ili poslovni ciljevi i pomoć kompaniji da opstane (Dessler, 2007).
- Uticaj nadređenog. Zaposleni se često ugledaju na ponašanje svog pretpostavljenog. Stoga, direktori i menadžeri svojim primerom treba da daju model ponašanja koji treba da prate ostali zaposleni.

• Etičke politike i kodeksi. Etički kodeks je službena izjava koja služi kao vodilja u ponašanju ljudi unutar određene organizacije u donošenju odluka. Istraživanja govore da preko 90% firmi sa liste Fortune 500 ima napisan etički kodeks (Robbins, Coutler, 2005). Postojanje etičke politike i etičkog kodeksa je jedan od načina da firma pokaže koliko joj je stalo do poštovanja etičkog principa. Svaki etički kodeks bi morao da sadrži opšte moralne imperATIVE u koje možemo svrstati (Treece, 1998, Pavlović, 2016):

- Doprinositi društvu i ljudskoj dobrobiti
- Izbegavajte da nanosite štetu drugima
- Budite iskreni i pouzdani
- Budite fer i preduzimajte mere da ne dođe do diskriminacije
- Poštujte tuđu imovinu, uključujući autorska prava, patente i intelektualnu svojinu
- Poštujte privatnost drugih
- Budite poverljivi i časni

3. MEDICINSKA ETIKA

Medicinska etika definiše dužnost lekara prema pacijentu. Hipokratova zakletva je njegov temelj. Ali pre Hipokrata, čak i u najranijoj istoriji, nalazimo dokaze etike u lečenju pacijenata od različitih bolesti. Ipak, pojam medicinske etike je u upotrebi tek od 19. Veka. (Frezza et al., 2018). Termin „medicinska etika“ je skovan u spisima dr Tomasa Percival-a. Godine 1803. napisao je „Medicinsku etiku, ili Kodeks instituta i propisa, prilagođen profesionalnom ponašanju lekara i hirurga“. Godine 1847, na prvom sastanku Američkog medicinskog udruženja (AMA, American Medical Association) usvojili su prvi Američki kodeks medicinske etike koji je zasnovan na radu dr Percival-a. Kodeks je ostao uglavnom nepromenjen sve do 1957. godine kada se smatralo da je neophodno napraviti razliku između medicinskog bontona i medicinske etike. Joseph Fletcher je napisao delo „Moral i medicina“ 1954. godine, postavljajući se kao otac bioetike. On je isticao značaj tehnološkog napretka u medicini i veću edukaciju pacijenata. Samo radeći za dobro svih, postići ćemo uspeh. Samo kroz dosledne etičke prakse, prema Imanuelu Kantu, posao i praksa mogu rasti i napredovati. (Frezza et al., 2018).

Tradicionalna medicinska etika je usredsređena na pacijenta. Dok AMA ima za cilj da pruži uputstva lekarima za suočavanje sa sve složenijim etičkim pitanjima pokrenutim usled napretka moderne tehnologije, AMA 'Kodeks medicinske etike' nije u stanju da pruži dovoljne smernice za suočavanje sa mnoštvom interdisciplinarnih etičkih problema (AMA, 2006). Imajući u vidu da su neke od najvećih multinacionalnih korporacija u svetu direktno uključene na tržište medicinskih proizvoda i usluga, medicinska etika treba da uključi i elemente poslovne etike kako bi se mogla sagledati neka od važnih etičkih pitanja. Naime, neophodno je prepoznati da li multinacionalne korporacije sprovode svoje poslovne strategije i strategije internacionalizacije u skladu sa etičkim principima. Etička transparentnost poslovanja multinacionalnih kompanija je ključ njihovog uspeha. (Poitras, 2009).

Iako su sadašnji etički kodeks i etički principi značajno evoluirali od ranih početaka, osnovni principi i dalje ostaju: lekari treba da zasnivaju kliničku praksu i istraživanja na najboljoj dostupnoj nauci; individualni lični interes je sekundarni u odnosu na dobrobit pacijenta, a medicinsko znanje je javno poverenje koje se primenjuje u korist pacijenata i društva. Značajno je da „principi koje je usvojila AMA nisu zakoni, već standardi ponašanja koji definišu osnove časnog ponašanja lekara“ (AMA, 2006). Etika je od izuzetnog značaja u oblasti medicine. Sa ciljem da principe etike dovedu do svih, medicinske škole su uvele etiku u svoje nastavne planove i programe. Međutim neophodno je da se etički principi implementiraju i u zdravstveni sistem, bolnice i zdravstvene korporacije. Svi oni moraju da rade zajedno na realizaciji etički zasnovane prakse. Osnovni etički principi u oblasti medicine su prikazani u Tabeli 1. (Frezza et al., 2018).

Tabela 1. Etika u zdravstvu

Obavezno inkorporiranje medicinske etike u nastavne planove i programe u medicinskim srednjim školama i na medicinskom fakultetu
Dosledan etički kodeks
Temeljna kultura bezbednosti
Zdravstvena Pravda
Klinička etika
Pravni principi
Etičko postupanje sa zdravstvenim resursima
Etički okvir za bolnice

Izvor: Frezza et al., 2018.

4. ZAKLJUČAK

Etika je od izuzetnog značaja u oblasti medicine. Medicinska etika definiše dužnost lekara prema pacijentu, te ističe značaj tehnološkog napretka u medicini i veću edukaciju pacijenata. Sadašnji etički kodeksi i etički principi značajno evoluirali, ali osnovni principi i dalje ostaju: lekari treba da zasnivaju kliničku praksu i istraživanja na najboljoj dostupnoj nauci; individualni lični interes je sekundarni u odnosu na dobrobit pacijenta, a medicinsko znanje je javno poverenje koje se primenjuje u korist pacijenata i društva. Etika je od izuzetnog značaja u oblasti medicine, te je od krucijalne važnosti uvođenje etike u nastavne planove i programe medicinskih škola i fakulteta.

REFERENCES

- American Medical Association (AMA) (2006). Code of Medical Ethics of the American Medical Association, Current Opinions with Annotations 2006–2007, American Medical Association, Chicago, IL.
- Baumgartner, R. J. (2014). Managing corporate sustainability and CSR: A conceptual framework combining values, strategies and instruments contributing to sustainable development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 2(5), 258–271.
- Crane, A., & Matten, D. (2004/2016). *Business ethics: Managing corporate citizenship and sustainability in the age of globalization*. Fourth edition. Oxford: Oxford University Press.
- Dessler, G. (2007). *Osnovi menadžmenta ljudskih resursa*, Datastatus, Beograd
- Frezza, E., Frezza, G., & Frezza, EG. (2018). Ethics necessary in health care a review. *Biom Biostat Int J.*, 7(4):317–320.
- Mahesh, C., Navatha, D., & Naveen Kumar, G. (2016). Marketing innovations and ethics, *International Journal of Science Technology and Management*, vol. 5, no. 1, pp. 349-354.
- Pavlović, N. (2016). *Poslovna kultura i etika*, Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji
- Poitras, G. (2009). Business ethics, medical ethics and economic Medicalization, *Int. J. Business Governance and Ethics*, Vol. 4, No. 4, 372-389.
- Robbins, S. & Coutler, M. (2005). *Menadžment*, 8 izdanje, Datastatus, Beograd
- Robertson, C. J., Blevins, D. P., & Duffy, T. (2013). A five-year review, update, and assessment of ethics and governance in “Strategic Management Journal”. *Journal of Business Ethics*, 117(1), 85–91.
- Smart, V., Barman, T., & Gunasekera, N. (2010). *Incorporating ethics into strategy. Developing sustainable business models*. Discussion paper. London: Chartered Institute of Management Accountants.
- Stafford-Smith, M., Griggs, D., & Gaffney, O. (2017). Integration: the key to implementing the sustainable development goals. *Sustainability Science*, 12(6), 911–919.
- Stanković, M., Mrdak, G., Stojanović, S. (2020). *Innovations and business ethics*, 2nd Virtual International Conference Path to a Knowledge Society-Managing Risks and Innovation PaKSoM 2020, November 16-17, 2020.
- Stanković, M., Mrdak, G., Stojanović, S., Stanisavljević, B. (2021). *Business ethics in social enterprises*, 30th International Scientific Conference Knowledge without borders, 16-18.04.2021., Vrnjacka Banja, Serbia
- Stanković, M., Mrdak, G., Stojanović, S., Stanisavljević, B. (2021). *Integrating business ethics and business strategy*, 30th International Scientific Conference Knowledge without borders, 16-18.04.2021., Vrnjacka Banja, Serbia
- Treece, J. (1998). Nissan Rattles Japan with Tough Ethics Code, *Automotive News*, No.5, 49.
- UN (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York: United Nations, New York.